

Az erdélyi magyar irodalom tizenöt éve.

Ma, irodalomról beszélni, amikor az emberiségre a jövő bizonytalansága nehezedik, hálátlan feladat. Az emberek ma, nem az íróra, nem a költőre kíváncsiak, hanem a prófétára, aki megmutatja a kivezető utat az élet ingoványai közül. De nekünk magyaroknak, azokon a bajokon kívül, melyek egyetemlegesen nehezdednek az emberiség vállaira, van egy külön magyar gondunk is, külön magyar fájdalmunk: az egyetemes magyar kultúrának, a centrumból kinyesett, tőlünk elszakadt pontjai. Amikor tehát az erdélyi magyar irodalom tizenötéves fejlődését és visszaesését akarjuk itt bemutatni, ezalatt nem egy megszokott irodalmi csevegést kell érteni, nem valami lexikonális felvonultatását költőknek, íróknak, ez több annál, ez szorosan és elválaszthatatlanul beletartozik abba a történelmi folyamatba, amely a «lenni vagy nem lenni» kérdését feszíti szemünk elé, beletartozik abba a történelmi folyamatba, melyet bár némán és csöndesen, de most vív meg a magyar faj az önmaga életéért. Az erdélyi magyar irodalom ereje vagy gyöngesége, élete vagy halála, nemcsak azt jelenti, amit például a magyarországi irodalom lendülete vagy megtorpanása jelent a magyarságnak, nevezetesen, hogy jelennek-e meg új könyvek a könyvpiacon, van-e sikerük az új magyar drámáknak, a lapok vitáznak-e az írók és a költők munkái felett, vagy a szegénység, a papírhiány, az anyagi gondok mindezeket a kérdéseket enyhe köddel hullatják be, az erdélyi irodalom kérdése más, sokkal több. Az erdélyi irodalom fejlődési vagy hanyatlási foka egyszerűen azt jelenti, hogy egy darab magyar élet, a belőlünk kiszakadt többmillió magyar test jövődjéje, fennmaradása, milyen grafikont mutat? Ha tehát Magyarországon, esetleg közömbös is lehet az irodalmi fokmérő sülyedése, nem lehet közömbös az elszakított magyar irodalom sorsa, különösen ha tudjuk azt, hogy a tíz-tizenkét milliós magyarság jelentékeny részének, új helyzetében semmi más komoly életbázisa nincs a jövőt illetőleg, csak az irodalma, csak a kultúrája. Ez az egyetlen közös nevező, amely döntőleg esik latba annál a kérdésnél, hogy ezeréves történelmünk e legsúlyosabb időszakát sikeresen tudjuk-e átélni, vagy széthullásunkban elporladunk, mint tűzvész után valami büszke, összeomlott várkastély.

Az erdélyi magyar irodalom, a világ legfiatalabb irodalma, hiszen mindössze tizenöt éves. Az imperium-változás kaoszában, a megszállás első esztendejében senki sem hitt az akkori állapot megváltoztathatatlanságában, külön irodalmi élet, külön irodalmi megmozdulás nem is keletkezhetett. Azelőtt Budapest volt a magyar irodalmi centrum, mely felszívott a vidékről minden tehetséget, nem volt külön erdélyi magyar irodalom, nem voltak külön erdélyi írók, talán ketten-hárman: Berde Mária, Tabéry Géza élt odaát azok közül az írók közül, akiknek neve országos viszonylatban is ismert volt, fővárosi lapok, irodalmi munkatársai voltak, könyveik jelentek meg s ha odaát is éltek, a centrum vérkeringésében benne voltak.

Az első irodalmi megmozdulás 1919-ben volt. Akkoriban semmiféle nyomtatványt, könyvet nem lehetett bevinni Magyarország területéről Erdélybe, a határok elvágtak minden kulturális és szellemi kapcsolatot az anyaországgal s ezenkívül az új imperium, olyan energikus rohamot indított a magyar élet ellen, mindenki érezte: minden elveszett, ha nem születik meg az új magyar szellemiség, amely kisugárzó és összefogó ereje lesz a magyar életnek. Csodálatos módon, szinte egyetemlegesen érezte ezt Erdély magyarsága s mikor lelkes magyar urak kibontották az első irodalmi vállalkozás lobo-góját, szinte meglepő egyetértéssel tömörültek és csatlakoztak a felhíváshoz az erdélyi történelmi osztály vezetői, a magyar vallásfelekezetek főpapjai, a püspöki kar s egy lelkes arisztokrata hölgy: gróf Üchtritz-Amade Emilné, akinek szalonjában zajlott le az első irodalmi megmozdulás első stratégiai megbeszélése. A magyar főúri gavalléria és fajszeretet frappáns módon nyilatkozott meg az első irodalmi megmozdulással kapcsolatban s a részvényjegyzéseknél ilyen, egészen különleges, speciális kijelentések hangzottak el: — A magam részéről száz sertés árát jegyzem... én két telivért ajánlok fel, stb.

Egyszer aztán váratlan esemény történt. Mielőtt ebből a páratlan lelkesedésből a siker megszülethetett volna.

Az irodalmi szervezkedés országos jellegét megneszelte a sziguranca s szétugrasztotta az egész társaságot. Megkezdődtek a részvényjegyzők vallatásai, nyomozások «az állam biztonságának érdekében» s miután nem volt valami tanácsos ujjat húzni vagy dacolni a hatalommal, az egész irodalmi akció összeomlott. Ezután rövid stagnálás következett, de az akarat, a magárahagyatottság dermesztő állapotát nem tűrte: itt is, ott is felütötte fejét egy-egy irodalmi vállalkozás. Lapok születtek, elbuktak, újra születtek újak s kezdett kitermelődni az új erdélyi írók friss generációja, mely tele volt tettvággyal és teret követelt. Osvát Kálmán, zsebében ezredorvosi diplomával, csodálatos magyar fanatizmussal járta az erdélyi falvakat, toborzott, szervezett s megalapította Marosvásárhelyen az első komoly irodalmi folyóiratot: *Zord Idők* címmel. Ide tömörültek a székely írók: Bartalis János, Berde Mária, Molter Károly, Tamási Áron, Tompa László, akik a maguk nyers, kiforratlan, de lobogásukban páratlan, erős vénájukkal szimbolizáltak az erdélyi irodalom eljövendő nagyságát. A *Zord Idők* után Reményik Sándor, ez a tisztalelkű, izig-vérig erdélyi költő állt élére a Kolozsváron megjelenő *Pásztor Tűznek*, amely a konzervatív irodalmi irány mellett tett hitvallást, ez a hit átítatta a lap szellemét igazi magyarsággal s a hagyományok erőtartalmának értékelésével és tiszteletével. Később Nyíró József, ez az izmos tehetségű, nagy székely író vette át a lap szerkesztését, de ekkor már új erdélyi írógárda állt mögötte, a maga hódító erejével.

Ez a korszak volt az erdélyi magyar irodalom születésének nagy láza, a magyarság élni akarásának gigantikus küzdelme, az 1920-ra következő első öt év! Az irodalmi nekilendüléseknek e parázsló éveiben forrott eggyé lélekben, gondolatban, az erdélyi földből kiszakadt új írógárda: Paál Árpád, Ligeti Ernő, Zágon István, Tabéry Géza, Bárd Oszkár, Szombati-Szabó István, Gulácsy Irén, Pénczes Artúr, Szánthó György, Olosz Lajos, Gyallay Domokos, Áprily Lajos, Szentimrei Jenő, Finta Zoltán, Hunyadi Sándor, Kemény János báró, Makkai Sándor, Sz. Szabó Mária, Székely Mózes és a többiek. Ezekben az időkben született meg a *Napkelet* is, melyet az első marosvécsi találkozó után, a megalakult Erdélyi Szépművés Céh vett át, testvérlapjával, a *Vasár-*

nappal együtt. Az erdélyi magyar társadalom, páratlan lelkesedéssel karolta fel a Szépmíves Céh irodalmi terveit. A pénzt, az irodalmi vállalkozáshoz nem az egyének adták össze, hanem külön-külön egy-egy város egész magyar társadalma. A városok magyar társadalma szavazott meg egy-egy jelentős summát s ezt, évről-évre beszolgáltatta a Céh pénztárába. Az összeget megszavazó bizottság, az illető város magyar reprezentánsaiból alakult, akik azután beszédtek az összeget a város magyarságától.

Ezek a dolgok, igenis, történelmi jelentőségűek, nem sikkadhatnak el még a kenyérgondok útvesztőjében sem, mert olyan nagyszerű erőt és akaratot képviseltek, melyből a maroknyi magyarság, minden idők viszonytagságai között erőt és hitet meríthet.

Az erdélyi magyar irodalomnak ebben a fénykorában indult meg a *Genius*, ez a nyugateurópai színvonalú, terjedelemben is impozáns folyóirat, melyet az aradi Kölcsey Egyesület finanszírozott és végezte szellemi irányítását, nemkülönben a *Periszkóp* havi folyóirat, hogy azután nemsokára, mindezeket a nagyszerű megnyilatkozásokat, az egész erdélyi magyar irodalmi életet, a «Helikon» összefoglaló cím alá tömörítsék. Ez a tömörülés: gróf Bánffy Miklós munkája, aki, mint volt külügyminiszter, Erdélybe repatriált és élére állott az erdélyi irodalomnak.

1926-ban volt második, híres marosvécsi találkozója az erdélyi íróknak, báró Kemény János ősi kastélyában, ahol Bánffy Miklós elnöklete alatt három napig tanácskozott Erdély írógárdája a további teendőkről. Valóságos kultúrhaditervet dolgoztak ki, könyvek kiadásáról, pályadíjakról, írói egzisztenciák biztosításáról. Talán csak a görög ókorban voltak ilyen bensőséges megnyilatkozásai a szellemi életnek, irodalomnak, költészetnek, mint ahogy összeállt, egymás kezét fogva hárommillió elszakadt magyar, lelkes, szegény, új írógenerációja, hogy csodát teremtsen, hogy nagyot, szépet és önállót alkosson, vessen és arasson egy járatlan, elárvult, vasmarokkal szorongatott ugaron.

Ekkor született meg a *Helikon* s ma is ez a folyóirat reprezentálja Erdély együttes irodalmát. A megszületés után, meglepő gyors iramban jöttek ki az erdélyi írók súlyos írásaikkal a könyvpiacra: regények, elbeszélések, költemények vaskos, gyönyörűen kiállított kötetei, jó honoráriumok mellett. Ezek a könyvkiadások semmi kockázattal nem jártak, a Helikon kitűnően megszervezte a könyvek üzleti részét is. Erdély magyarsága közül kétezer tehetősebb egyén állott össze és vállalt garanciát arra, hogy a Helikon által kiadott minden erdélyi könyvet megrendel. Ez a kétezer ember alkotja a Helikon anyagi bázisát, ezeknek szónélkül expedíálják a kiadott könyveket. Ez a lelkesedés, ez az egység, ez a közös megértése a közös veszélynek, ez az igazi, maradéknélküli magyarság az, ami csodálatra kell, hogy ragadjon minden magyar embert, akinek lelkéből még nem haltak ki az ideálok, különösképen a magyar ideálok. Hiszen szegénység van Erdélyben is s a szegénység mögött az erdélyi magyar egyéb terheket is visel, ime: mégis, mindezek dacára is, lerakja és lecölöpözi a maga jövődjét, nehogy a viharok elseperjék.

A rossz gazdasági viszonyok erősen próbára teszik az erdélyi irodalmat is, különösen a fejlődés szempontjából. Ennek a fiatal irodalomnak, ennek a fiatal gyökérszetnek, további eresztékre, további mélyülésre, terebélyesedésre volna szüksége, amihez könnyebb levegő, boldogabb légkör kellene, legalább csak olyan, mint gyökéresztési idejében volt. Mint 1925—26-ban,

amikor a kolozsvári színház, Janovics Jenő színingazgató rendezte az erdélyi irodalmi olimpiászokat. Minden héten más város írói vonultak fel Kolozsvárra, versenyre kelni a pályadíjakért. Nem egy író nyerte el az olimpiai díjat, hanem az a város, amelynek írói a legnívósabbat produkálták. A színház előtt fogatok, autók, matinék után bankett a főúri kúriákban. Erdély színe-java között, írók az asztalfőn . . . vagy mint mikor gróf Bánffy Miklós az erdélyi írókat városról-városra vitte. Zsúfolt nézőterek a színházakban, Bánffy a színpadon, az erdélyi írók körben mellette, mint az apostolok, akik új vallás ígét hirdették.

Szerencse, hogy a gazdasági tornádó már akkor érte az erdélyi irodalmat, amikor gyökerei a földbe kapaszkodtak úgy, hogy ma már kitéphetetlenek, dacolni tudók, nemcsak a gazdasági frontról, hanem a más irányból jövő viharokkal is.

Ma már van erdélyi magyar irodalom, vannak erdélyi magyar írók.

Mikor róluk esik szó, sokan úgy értelmezik az erdélyi irodalmat, mintha az valami külön, a mai magyar irodalomtól élesen elvonatkoztatott irodalom, volna s speciálisan erdélyi. Ebben az értelemben alkotja azután vita tárgyát, hogy van-e külön erdélyi irodalom? Így beállítani a dolgot nem lehet. A sajátosan erdélyi színek, a különös légkör, amelyben kivirult ez az irodalom még nem jelentenek és nem jelenthetnek irodalmi szeparatizmust. Mi tehát az a jellegzetes vonás, mely némileg mássá alakítja, színezi a román megszállás alatt született magyar írói alkotásokat? A gondolataiban elmerengő erdélyi író, mély és keserű sivárságot lát maga körül, a mult szépsége felé fordul igen gyakran. A mult nagy, nemesveretű magyar történelmi alakjainál időzni a szellemi elnyomatás alatt sínylődő számára: menekülés, oázis, hiszen nincs egy nyugodt perce: valami ismeretlen, nehéz, különös súlyú teher állandóan nyomja a lelkét, megfekszi, mint a köd. Ezt a ködöt nemigen írhatja meg, hová meneküljön? A pesti aszfaltra naturalizmust keresni? Nem, az ő helye ott van a ködlő hegyek alján, ahol a bánat vetés nélkül terem. Elvégzi ő a maga dolgát ott és úgy, ahová a magyar végzet állította s ahogyan a lelkére csavarodó lasszók kiáltani engedik.

«Mert, esküszöm, — mondja Sipos Domokos, a korán elhunyt kiváló erdélyi költő, — esküszöm: nem lehet tenni mást,

*Csak nézni, nézni tágranyitott szemmel
Nézni, nézni sokáig . . .
Csak egy van még ha lelked tiszta:
Ácsolj keresztet és vedd vállaidra
Vidd fel a hegyre, állítsd az égnek egyedül
S míg kigyűlnek a népek a nagy csodára,
Feszítsd rá magad, a sziveden keresztül . . .*

Ez az erdélyi irodalom, ez az erdélyi író s csak annyiban mások ők, hogy nemcsak a maguk keresztjét cipelik, hanem misszionáriusai egy külön-élő, különálló magyar életnek, magyar fájdalomnak.

Nagy Dániel.

Szerb Antal: Magyar Irodalom-történet.

A mai egyetemes történelmi áramlat tulajdonképen egy nagy átértékelési folyamat izgalmas játéka. Minden történelem, amelyet ma írnak a legtudományosabb és legszövevényesebb apparátusú szellemtörténettől a legnépszerűbb regényes életrajzig, sőt a kimondott történeti regényig, lényegében átértékelés. Másnak, újnak, reálisabbnak, emberibbnek akarjuk látni a történelmet, mint azelőtt látták. Segít-ségünkre van ebben a tudományosság fejlődése, a szempontok sokoldalú megszaporodása s az egyre gyarapodó analógiák tanulsága. Segít a hatalmas lendülettel megindult tudományos kutatás, amely az adatokat, a támaszpontokat, az érveket szaporítja. De amellett leomlott az új történetíróban valami szent tisztelet megilletődöttsége, amely az ámulatnak mindent felnagyító, sőt elnagyoló és sablonizáló távolsága, amely a kis történetíró hatalmas tárgyától elválasztotta. Ma úgy érezzük, hogy az ember alaptermészete lényegében nem változott s ennek az örök-emberinek egységes mértékét próbáljuk a történelem legnagyobb eseményeire alkalmazni. A mai történetíró nemcsak tudományos apparátussal vértelmezi fel magát, hanem tapasztalati lélekismerettel, emberi realitásokra épített gazdag képzelettel veti bele magát a történelmi események középpontjába és maga köré idézve azokat, természetes emberi énjével próbálja újra átélni, közben a tudományos kritika fékjeit alkalmazva, ha fantáziája tulságosan ragadni akarná. Így lesz a mai történelemírás holt tudálékosság helyett átélt mozgalmas emberi valósággá, amely éppen a mögötte álló hiteles megtörténtség izgató hátterénél fogva sokszor lebilincselőbb érdekességű lehet a leglendületesebb mesefantáziával kitalált elbeszélésnél.

Ez az új történetírás újszerűségé-

nél, emberi közvetlenségénél fogva érdekes. Ez a magyarázata annak, hogy néhány új történetíró műveit — elsősorban a francia Bainville s a magyar Szekfű Gyula nevét említhetem, — jólehet a legszigorúbb tudományosság kritikáját is kiállják, a közönség széles rétegei úgy olvassák, mintha nem is tudományos, hanem szépirodalmi művek volnának. Ez a főérdeme Szerb Antal nem rég megjelent Magyar Irodalomtörténetének is. Ez a munka nemcsak áttekinthető, minden részében világos, összefüggéseiben folyamatos részleteiben olykor egészen beható képet ad a magyar irodalomról, hanem egyben vonzó, kellemes olvasmány is. Nem túloznak azok a kritikusai, akik szerint valósággal úgy lehet olvasni, mint a regényt.

Szerb Antal nagyon alkalmas, szinte hivatott volt egy ilyen új szempontokat kereső, érdekes és emberi irodalomtörténet megírására. Egyéniségében szerencsésen keveredik a tudós, a művész és az író. Mint tudósban, meg van benne a kellő tájékozottság, az alapvető ismeretek biztossága, az áttekintés a távolabbi összefüggések meglátására és gyors felismerésére is. Segíti ebben széleskörű olvasottsága, talán az egyetlen hiba, hogy ez az olvasottság nyugatfele sokkal élénkebb és gazdagabb és inkább a hazai irodalom terén mutat hézagokat. Mint művész, igen jó stilisztika, gazdag és határozott kifejezési formái vannak, könnyed, világos, appercipiálható nyelven pontosan tudja közölni nemcsak amit gondol, hanem amit úgyszólván csak ösztönösen sejt meg, amit megérzései és átélései súgnak neki. Más íróegyéniségének erre a mögötte megérzése, világának új egyéni átélésére a benne bújkáló író teszi képessé Szerb Antalt. Ez az átélés az író igazi lényegének megérzése, emberi megközelítése eredményezi azt is, hogy Szerb Antal

irodalomtörténete nem ismétli a korzakokon át megszokott s időnkint csak halványan módosuló jelzők, elismerő epitetonok, merev helykijelölések stereotip unalmát. Új fényforrásokat nyit meg, amelyeknek át sugárzásában új színeket fedez fel az írókban, egy-egy új, szerencsésen megtalált jelzővel szinte eloszlatja a szent borzongás homályát, amely eddig egyéniségüket valami áhítatos s egyben elriasztó tisztelettel is vette körül. Szerb Antal irodalomtörténete nem beporosodott könyveket, nem irodalmi fejeket és büsztéket mutat be, nem száraz múzeum, hanem ki is nyitja a könyveket, amelyekről előbb levette a port, a holt és merev szobrok helyett élő írókat vonultat föl, márvány-halhatatlanság helyett a lélek örök életét mutatja be. Irodalomtörténete tehát nem a Walhallába helyezett monumentumok néma csarnoka, hanem az évszázadok pillérei közt kavargó hatalmas irodalmi szelvény, amelyben mindenki érthető nyelven beszél s amelyben még a nyelvemlékek ásatagsága is olyan eleven csengéssel pereg le, mint a társaság szórakoztatására föltett érdekes gramofon lemez.

Ez magában is eléggé bizonyítaná, hogy Szerb Antal irodalomtörténete is bekapcsolódik az egyetemes áramlatba és valójában szintén átértékelés. De a szerző még tudományos módszerességgel is ki akarja ezt hangsúlyozni, ezért szakít az eddigi rendszerezéssel s könyvében új korszakbeosztást ad a magyar irodalomtörténetnek. A beosztás alapjául a nálunk szerinte eddig ugyancsak elhanyagolt társadalomfilozófiai szempontokat választja s aszerint osztja be korszakokra a magyar irodalmat, hogy mikor melyik társadalmi osztály jutott hangadó szerephez. Így különböztet meg egyházi, főúri, nemesi és polgári irodalmakat. Lehet, hogy irodalomtörténetírásunk eddig ugyan-

csak elhanyagolta a szociológiai szempontok számbavételét s ezt a hiányt nem árt pótolni az új irodalomtörténetben, de a társadalmi rétegződést korszakok felosztásának alapjává tenni nemcsak nem célszerű, hanem csaknem lehetetlen, vagy legalább is súlyos zavarokra és ellentmondásokra vezet.

Ezen az alapon alig lehet egymástól elkülöníteni az irodalmi jelenségeket. Nem lehet különösen az irodalom legújabb korszakáig, mert ezideig a társadalmi rétegződés és osztályézés egyáltalában nem is jut öntudatba és így befolyása az irodalomra úgyszólván elenyésző. Vanak az irodalomnak korszakai, amikor hatalmas társadalmi változások, osztályátértékezések bekapcsolódnak az irodalomba, úgy előntik a szellemi élet nagy folyamát, mint a hegyekről alázuhogó tavaszi áradás, új medret is vágnak tán a szellemi áramlatok megduzzadt folyamának s tavaszt, megújodást hoznak az irodalomba is. Ilyenkor az irodalomtörténetírónak meg kell mutatnia ennek az áradásnak eredetét, útját, a bomlást és új medervágást, amelyet előidéző. Ez adja meg az irodalomtörténeti korok közt az átmenetet, a folyamatosságot, amely Szerb Antal Magyar Irodalomtörténetéből nem hiányzik. De éppen a felosztás alapjának bizonytalansága miatt bizonyos összességűrodások, elhatárolatlanságok és belső ellentmondások is vannak az egyes korszakok határai s a határok közé foglalt tartalom között.

Az egyházi irodalom kora, amely egyet jelent tulajdonképpen a középkorral, Szerbnél egészen a XVIII-ik századik tart. Persze egészen furcsa, hogy irodalmunk legkevésbébbé egyházas jellegű iránya, a humanizmus, bele kerül így az egyházi irodalomba, viszont, bár a leginkább udvari irodalom kiszorul az udvari kultúra és

a főúri irodalom korszakából. Viszont a főúri irodalom keretében találjuk a meglehetősen népies eredetű és demokratikus szándékú kuruc költészetet. De hogy némi jogcíme mégis legyen a szerzőnek arra, hogy ezt az exotikus csillogású gyöngyöt a kalárisnak éppen erre a zsinórjára fűzhesse, kissé nyaktörő racionalizmussal kell a népi divattá lecsúszott főúri irodalom tetszetős elméletét ki találnia.

De ugyanígy nem találhatja helyét a nemesi irodalomban Petőfi Sándor és Arany János, mint ahogy egészen bajos polgári költőnek nevezni azt az Adyt, aki maga eleven tagadása volt minden polgárinak s akid éppen az induló szocialista osztályöntudat követelt saját költőjének. Ám Adyban, ha nem is polgári, de bizonyos nemesi csirák mégis akadtak. Valami kemény úri dac és gőg feszült benne s a szociális program is ebből az árral haladni nem akaró dachból, valami gőgös forradalmi ellenszegülés szelleméből fakadt. De Szerb Antal ebbe a skatulyába helyezi még Kassák Lajost is, aki öntudatos és program-szocialista s első tipikus képviselője nálunk annak a népköltészetnek, amely nép alatt a városi iparos- és munkás-proletárt érti s amelyből az újabb keletű populista irány kicsirázott.

A felosztás tehát teljesen csődöt mond s nem hogy világosságot, jó áttekintést teremtené, hanem ellenkezőleg, inkább zavart okoz és a kapcsolatok megteremtése céljából önkényes magyarázatok beiktatására ösztökéli a szerzőt.

Másik jelentékeny hiánya Szerb irodalomtörténeti felfogásának, hogy az ősi eredetű népi elemek hatását teljesen mellőzi az irodalmi fejlődésből. Szerb dogmatikus merevséggel ragaszkodik ahhoz a meggyőződéséhez, hogy irodalmunk a latin leánya és fejlődésének minden iupulzusát

nyugatról kapta. Ebben sok igaz van. De nem ez a teljes igazság. A népleleknek ősi megnyilatkozásai is éltek itt, nemesak mint a műköltészetből lecsúszott s elparasztosodott elemek, hanem mint egy eredeti és termő népfantázia autochton alkotásai. Az újabb kutatások egyre meggyőzőbben bizonyítják ezt s egy-egy véletlenül kicsúszott mellékmondat alakjában Szerb is kénytelen beismerni, bármennyire nem vág is ez bele meglehetősen egyoldalú elméletébe, olykor azonban nincs más kiút, nincs más magyarázat, különösen ott, ahol az ősi magyar versnyelv gazdag hagyományával áll szemben. A magyar versnyelv s a prózia stílus, általában a magyar prózodia fejlődésével is illenék már behatóbban és áttekintően foglalkoznia irodalomtörténetünknek. Szerb Antal sokszor érzi ennek a szükségét s ahol kitér rá, ott néhány egészen kivételes szépségű, gazdag intuiciójú fejezetét kapjuk könyvének.

A nyugati kapcsolatok megvilágítására sokszor igen értékes és bő analógiák párhuzamát is kapjuk egyes írók, művészek vagy egész korszakoknak megvilágítására. Kisebb hiányosság itt, hogy az analógia olykor csak néhány irodalmi név felsorakoztatása. Nagyobb hiba, hogy Szerb mindig csak nyugatra tekint s teljesen figyelmen kívül hagyja a szomszédos népekkel való szellemi és kulturális kapcsolatainkat. Kisebb hibák azok, hogy olykor az analógiák mennél tömörebb keresésében olykor egészen távoli, sőt oda nem tartozó vonatkozásokat is bekapcsol. Helyes például Pázmány élenkebb megvilágítása a spanyol-barok szellemével, de bajos őt ezen a réven a gongorizmussal is összeköttetésbe hozni. A gongorizmus az irodalomban a meszterkéltség, a cikornyáság szinte az értelem rovására menő túlhajtását jelenti, az eufémizmus hermetikus-

ságba csapó zártságát. Pázmány viszont a maga világos, demonstratív logikájával, képeinek szinte a népi szintekusságba markoló naturalizmusával éppen ellentéte minden gongorizmusnak.

Szó lehetne arról is, hogy Szerb sem ment attól a tradiciótól, amely aránylag tulságos nagy helyet biztosít a régi magyar irodalom tárgyalásának az újabb és a legújabbnak rovására. Inkább az a baj, hogy az újabb irodalom tárgyalásánál már eleve elkötelezte magát bizonyos iránynak s ez az irány nemcsak élénkebb harci tüzre, hanem némi elnézésre is számíthat nála. A fő azonban az, hogy ez az irodalomtörténet eléri azt a célját, amit Szerb szerencsésen úgy fejez ki, hogy a felnőtt ember életének eleven részévé akarja tenni a magyar irodalmat. Tagadhatatlanul nagy érdeme Szerbnek, hogy csakugyan valósággal felfedezi a köztudatban az ifjúsági irodalom színvonálára degradált Zrinyit, Vörösmartyt, Aranyt, Madáchot a felnőttek számára. Megmutatja világirodalmi távlatok és mély emberi szempontok átvilágításában ezeknek az íróknak igazi helyét és meggyőzi közönségét arról, mennyire érdemes és milyen gyönyörűséggel lehet olvasni azt a magyar irodalmat is, amelyet az olvasók legnagyobb átlaga eddig csak kényszerű kötelező olvasmányoknak tartott s igyekezett az iskola padjával együtt elfelejteni.

Kállay Miklós.

Török Sophie: Öröme születél.
Új versek. Nyugat-kiadás.

Első könyvének vezetőversében ezt vallotta magáról: «Ó, asszony a karosszékben! Itt ülök tétlenül, kimeradva az Élet gyönyörű izgalmas játékaiból. De nyugodt bőröm alatt indulatok remegnek, sístergő indulatok!» Most, hogy évek múltán megint

könyvben találkozunk vele, meghitt bútorarabja — az asszonysors örök szimbolumaként — rendületlenül ott áll a helyén s mintha a szálló idővel magához békítené, bölcs nyugalmába ölelné lázongó indulatú gazdját: «Karosszék, nagy bolyhoskendő... ó, régi asszony a karosszékben! hol van már futkosó vágyad? s lázongásod a nyugalom ellen? hol van már minden...» Hanem a fegyverletételnek ezzel a pillanatnyi hangulatával az új verseskönyvnek szinte valamennyi lapja perbe száll: a karosszék asszonya ma is a régi lázadó, minden és mindenki, leginkább pedig önmaga ellen, néha a nyílt szó nyereségével, néha «az önzés kis fondorlatai»-val vagy «elszánt mosolygás»-sal, melyet az «izmok iszonyú fegyelme» kormányoz.

Líránk szapora átváltozóművészei között Török Sophie a költői hűség ritka példája: nem kialakított modorához hű, hanem művészi jelleméhez. Nálánál hevesebb közvetlenséggel asszonylírikus még nem szólalt meg magyarul, s úgy sem, hogy a legegényibb őszinteséget ennyire a művészet egyetemességének magasába emelje. «Egyetlen elakadt élet» jajszavát sikoltja világgá s meginog a hite afelől, hogy «a költő magáról beszélve a világról beszél»; de mondhatunk-e valamitéről a világról, ha amit mondunk, nem önmagunkból téptük ki?

Az sem becsvágya, hogy önmagából mindegyre mást, újat, meghökentőt vessen fölszínre, a témák tarka sürgése-forgása nem jellemzi, annál inkább a szívós és makacs kitartás néhány dacoló-keményné bogozódott lelkcisomó mellett, aminőről a korábbi női líra nemcsak hogy vallani, hanem még tudni sem mert. Ez a Török Sophie költészetének valódi bátorsága, távol minden aféle vakmerőségtől s olcsón testies kacérkodástól, amivel a női egyen-

jogúsítás lírai megszállottjai a leomlott sorompókon át hangos bevonulásukat tartották. A művészetben a legénykedés nem erény, akkor sem, ha történetesen — nők adják rá a fejüket.

Örömré születél — ez került az új könyv címlapjára is, a kötet egyik legszebb s talán legmeghasonlottabb darabjából. «Ki tudna boldogabb lenni nálad?» — veti fel az iszonyú kérdést. Hiszen «édesebb és mélyebb és esztelenebb a te örömed minden földi örömnél! Izeket tudsz és színeket tudsz, hangokat tudsz és káprázatot, amit csak a te véred ért, a te titok-oldó arcod ért». Még «oldhatatlan kínjaid fölött is az öröm tündöklő arca hívogat». S azután a rémület és reménytelenség kifogyhatatlan ékesszólásával, hangulatilag egymásba átgűrűző versek egész napló-szerű láncolatán át egyebet sem tesz, mint farkasszemet néz a rontó erőikkel, amik ennek a sem el nem érhető, sem meg nem ölhető örömnök kiélését szennybe-szégnybenbe rekesztik. Irtózatos önmarcangolással játszik halottas képzelete a testi enyészet és lelki elhamvadás legkönyörtelenebb képeivel, s ahol a szava vígasztalásra fordul, ott válik legdermesztőbbé: «A hervadás könnyű — mondja — ne félj, a halál is könnyű! Légy alázatos, mint a féreg s dac nélkül, szelíden, mint a féreg, hullj az ősz vetkőztető kezébe». A könyv egyik legérettebb remeke, a *Részvétellel találkozom*, a megsegítő emberi jószágról és együttérzésről is leszaggatja az álarcot s a szemébe kacag: ha összeroskadtam s felemeltek, «míg ruhámat porolgatják, gyengéd biztatással életem lezuhant súlyát mind visszarakják rám — s megindítanak újra könyörtelen útamon.» Vagy említsem-e a «rémült szeretet» vérfagyasztó énekét, az *Apám-at*, melyből már szinte az Elektra kemény lelke süvít felénk, de egyszersmind ennek a

«megvacogó» léleknek elektraian örvénylő gyötrelme is?

Török Sophie lírája csakugyan nem «lírai tárgyakban» gazdag és változatos, hanem a legősibb és legmindennapibb tárgyak felől elibénk vetett felfedezésekben. A testi életjelenségeket is rabszíjon magukkal hurcoló lelki felfedezések ezek, mint ahogy egész, erősen fiziológiai színezetű költészete is gyökerében pszichológiai líra — nem az óvatosan tapogatódzó értelem, inkább a csalhatatlan bátorságú ösztönök irányában.

Mikor folyóiratunkban első kötetéről írtam, szinte egy lélekzetvétellel hangsúlyoztam, hogy: noha szembeötlő, mennyire önmaga előtt is meglepetésszerűen, majdnem találmóformán keletkeznek költeményei, ugyanakkor az is nyilvánvaló, mennyire «véreben van a komponálni-tudás». Ez az eredendő művészi saját-sága szabja meg alvajáró biztosságú mozgáslehetőségét a szabadvers ingoványán. S ami legörvendetesebb: új könyvének tanúsága szerint amily mértékben vállalni meri a mondani-való belső összetettségét és mélységét, ugyanolyan mértékben szegi hatalma alá az alakítást és tömöritést. Ez az a pont, amelyre nézve a magyar versbíráló mesterségének honalapítója, Kölcsey Ferenc, már olyan örökérvényű leckét adott, hogy ránk, utódaira, egyéb sem igen hárul, mint hogy költőkortársainknak váltig az ő szavait kössük lelkére: «Gyakorolnunk kell fejünket, szemünket és kezünket. Idők kívántatnak, míg a művész a maga mesterségének sanctuáriumába léphet, annak titkaival megismerkedhetik s nemcsak a nem-szépet és nem-jót elkerülheti, de a nem helyén álló szépet és jót is kiismerni s feláldozni megtanulja». Az *Örömré születél* a bírálónak ebben az értelemben külön is öröme születt: az alkati tisztulás, a mag körüli

elhelyezkedés természetes könnyűsége, az önmagukért való díszítőelemek lesorvadása a könyvnek majd mindenik darabján megismerszik, javarészt pedig a bevezettségnek még kötött formájú versekben is csak gyéren tapasztalható fokára emeli. Az *Oh, ember!* vagy az *Utolsó enyém* például ebben a tekintetben eljutott odáig, ahol a vers szervezetében minden szó elmozdíthatatlanul áll helyt magáért és — az egészért.

A mintázó kéznek ez az öntudatlan biztossága a versen belül az egyes periodusokat is most már jobbára tömör és egymásbaöltődésük mellett önmagukban is zárt láncszemekké formálja :

Előbb a boldogságot becézted a szívedben,
s mikor már elhagyott — becézni
fogod a fájdalmat,
mert a fájdalom is boldogságra
emlékeztet.

Gondolat hullámverése, érzelmi együttlúktetés és titkos hangzásigézet itt együttesen teremti meg a *valódi vers* sugallatos hatóerejét, mely az átlagos szabadvers-ípar termékeinek üres szeszélyekhez igazodó sornyesedékei közül többnyire menthetlenül elszabadul. Akárhányszor Török Sophie már birtokába jut annak a talizmánnak, mely a klaszszikus teltség és méltóság magyar ősfájából, a Berzsenyiekéből, serkent elő újabb virágot :

... téged sötét varázslat bűvöl s
szomjad előtt
medrét váltja a forrás s a kínálkozó
gyümölcsfa
kacéran lendíti lepkegallyát magasra.

Bizonyára a művészi szépségnek ez az eláradó gazdagsága az a feloldóerő, mely ennek a verseskönyvnek «tartalmi» vizsgáltanságát «fényekkel foszló felhő»-vé, «Jóhír tudójá»-vá,

— földresujtott mindennapiságát egetvivő ünnepi zsolozsmává avatja. Földi, emberi, testi szenvedések nehezéke nélkül kis, kapkodó szelek prédája lesz az ének.

Rédey Tivadar.

Kühnelt-Leddihn Erik : Jezsuiták, nyárspolgárok, bolsevikik, fordította Früchtl Ede, Budapest, 1934. Vigilia-könyvek, 4.

Egyetlen szintre alig hozható, izgalmasan új világ tárul elénk a regényben. Legalább is nekünk új, akik magunk előtt értéktelen kis érdekekért küzdő, apró emberkéket látunk törtetni valami érthetetlen előre-menni akarással. Nekünk csodálatos újdonság az a világ, amelynek hősei nem a maguk egyéni céljaiért, nem a népszerűségért, mégcsak nem is történelmi vágyaktól vezetve nagyok és alkotók, hanem célokért küzdenek, amelyek földöntúliak a misztikus mélységükkel, érdekekért, amelyek a lelkek nagy szintézisét jelentik s e küzdelemben egyéni létük annyira nem fontos, szinte közömbös. Mert újak ezek a hősi elszántságú alakok, az ezerarcú jezsuita, kinek változatos ruhatárát Berlin akármelyik szingazgatója megirigyelne s a világvándora riporter, kit nagy útja előtt Róma megáld, mint a vadak térítésére induló missziós atyákat. Verük szerint talán tartoznak valamelyik fajtához, — talán olaszok, talán németek, talán magyarok, lélek szerint azonban minden állam polgárai, minden nyelven értenek, amire szükségük van, minden nemzet történelmi és politikai észjárásával gondolkodnak, mert egyetemeseknek vallják magukat — katolikusok. Harcos katonák, a földgolyó két pólusáig húzó front katonái, miben mindaddig állanak, míg az összefogó, nagy parancs elrendeli. Igazában egyetlen országért, egyetlen államért harcolnak s az a *Republica Christiana*,

melynek egy királya van, — a Krisztus.

Ez a könyv a szónak valódi értelmében nem is regény, meséje rövid néhány szóban megrögzíthető. A titokzatos riportert végre megfogja a földi szerelem érzése és azt hiszi, hogy ezzel a hatalmas lélegzatszággal s a jóleső, melegítő tudattal, hogy valaki, egy lány az élet végéig mellette van, vállalkozik a titkos követségre s a Szovjetbe megy felderítőútra, adatok gyűjtésére. A sok, — már keserves nap, mit az új téboly földjén tölt, valósággal határos a pokol tüzének égettő kinjával, annyira fájdalmas, annyira lehangoló és állatlan butító, amit lát és amit végigél, de szép, tiszta, beatricei szerelme minden gyötrelmen átvezeti. S igazában nem is csalódik, — az érzélem megmarad, csak a leányból lesz asszony. De akkorra már a riportert elvégezte küldetését, a nagy tűz, mi eddig egész valóját fűtötte, kiégett s ezzel kiégett, elégett az ember is. Nincs is már értelme az életének, a fronton megtette a kötelességét, lelkiüdvéért megharcolt, igazán nincs is már keresnivalója ezen a földön. A fekete front katonái nem hiú öröme születtek, cserébe a szépséges lendületű mártirhalál kegyelmét kapják. A riporterre a bányában köszönt reá az igazi élet fénye, miután utoljára még példát adott egyszerűségében is hősi gesztusával.

Ennyi röviden a meséje Kühnelt-Leddihn könyvének, mi neki kétségtelenül csak annyiban fontos, amennyiben szimbolikus jelentősége van. A lényegét keresi, az élet gyökét, ami az örök eszme, az egyetemesség gondolata, az egy akol és egy pásztor — vezérmotívum, amiért Krisztus jött, házázt kőszirtre építette és elsőül áldozta fel magát a fronton. Mert a fekete fronton csak győzni és áldozatot hozni lehet. — Lemondás, a magam megtagadása és a küldetés végén félreállítás az útból, hogy jöjjenek az

új eljegyzettek, a megáldott erősek és egyetlen lépést tegyenek előre az egyetemesség diadala irányában.

A könyv tehát mélyen vallásos s mint regény, új e nemben. Nem a franciák vonalát folytatja, akik a katolicizmus misztikus gyökereiből táplálkoznak és a lelket mutatják be transzcendens mélységeivel, valósággal beláthatatlan végleteivel s ellentéteivel. A franciák azt a lelket igyekeznek megmutatni, amely minden bukdácsolása, tétova keresgélése, nem egyszer megdöbentő vétke ellenére is anima christiana, az egyetemes lélek tagja és részese.

Kühnelt-Leddihn a katolicizmus másik arcát mutatja be, azt, ami a kicsi montmartrei kápolnából indult el, amikor a nem rég még katona, castiliai arisztokrata a vérében magával hozott végtelenség-vággal, távoli célokkal megveti a Jézus katonáinak harcos seregét. Ez a sereg már nem merül el kizárólagosan a kontempláció tengerébe, hanem kilép a cselekvés porondjára s minden erejével, vérével küzd a lélek uralmáért s Péter látható egyházáért, Rómáért. Ifjú szerző a jezsuiták neveltje, a harcos katolicizmus híve tehát. Értethető ezért, miért keltett akkora feltűnést könyve, hogy egyre-másra fordítják le a német eredetiből. A hangja is meglepő, mint regény tónusa, mintha már nem is szépirodalomba volna való, de ez a hang meggyőző, ez kell az elvek hirdetéséhez s a harchoz, hiszen a szerző maga is a fekete front megvallott tagja.

Patkó Károly néhány vonalból álló címlapja nagyon kifejező. Kár, hogy a fordítás nem mindenben kiélegető, nemcsak stílusbeli felületességei, kihagyásai miatt is!

A könyv nekünk, magyaroknak különösen kedves, azért is, mert írója gyakran és szívesen tartózkodik hazánkban s ez az érdekes, úttörő írása is részben itt készült el. *Dénes Tibor.*

Trikál József : Új élet a régi romjain.

Trikál József könyve nem ad filozófiai rendszert a szó hagyományos értelmében. Inkább valami szabad, minden kész elmélettől magát függetlenítő látás-mód jellemzi munkáját. Ez a szabad látás- és szemlélet-függetlenség adja meg könyvének azt az eleven aktuális érzéklést, mellyel rámutat korunk problématerületére, helyesebben azokra a vívódó kapcsolatokra, melyekben ma egymást keresik a pillanatok alatt elváltozó élet és magasabb elviségű gondolatok.

Ahogy Trikál előttünk elvillantja az élet sodrát, egy a mélységekhez szokott «látó ember» szeméin át szemléljük korunk képének jellemző vonásait. Trikál nem lelki típusokban mutatja ezeket be, hanem helyzet-, mondhatni réteg-típusokban. Az első probléma-réteg az új világ, úgy, ahogy ma előttünk kívülről áll. A második ugyancsak ez a kor, de belülről átvilágítva. A harmadik pedig a megoldások útja. Szerzőnk a végső megoldást a keresztény világnézet erejétől várja, amely tudás és bölcsélet is egyúttal s amely rásegíti az emberiséget arra, hogy az emberméltóság tiszteletével teremtsen meg az új élet stílusát.

Ezt az új életet Trikál csak a mai lelkiség kicserélésének forradalmi útján tudja elképzelni, amely elsöpri mindazt az akadályt, ami az emberiség erkölcsi kultúrájának megbénítására avagy átváltására vezet. Amint mondja: Forradalom a regnum hominis, az ember országának megzúpult elmélete ellen és az Isten kultúrája. Trikál érzi, hogy gondolatainak nagy következményei vannak. De nem fél azok kimondásától, az ember-reform nem gondolható el a világrend átalakítása nélkül.

Az egész könyvön valami nyugtalan, izzó, belső mozgalmasság hullámlázik végig. Minden mondat majdnem

új szakaszban kezdődik. Ez az írásmód nyugodt felépítésű értekezésben izgatná a gondolat menetét. De ehhez a forrongó, égő könyvhöz jól illik. Aminthogy pompásan van rászabva a stílusnak hol himnikus, hol pedig rapszódikus szaggatottsága, szentenciózus szárnyalása és elaprózott mondatú ütemezettése is. A szerző nem rajzol ki semmit, csak vázol és sejtet, stílusának nem is részleteiben, hanem együttes kihangzásában és hangulategységében van jellemző egyénisége. bs.

Török Sándor : A felsült óriás és a kilene csoda. Franklin.

Első mesekönyve épügy feltárja Török Sándor kitűnő írói erényeit, mint regényei és elbeszélései, amelyeket éppen a *Napkelet* olvasói ismeretek meg legelőször, hiszen — erre talán emlékeztetni se kell — *Az idegen város* folyóiratunkban jelent meg folytatásokban. Mesemondó készsége, humorban gazdag ötletessége, finom elmélyüléseket kereső érzelmessége, bizonyára nagy olvasótábort teremt magának a fiatalok körében is.

A felsült óriásról szóló hosszabb meséjében a városi gyerek fölényt mutatja be a régi mesék ma már tehetetlen varázslójával szemben. A technika csodái: a villamos, az autó, a rádió, a villany, a telefon sőt a szódásüveg is, elképesztő hatással vannak a mesék hagyományait képviselő óriásra, minden csodára kisebb lesz és végül — fogadásuk szerint — kénytelen bebújni az egerlyukba. Friss, kedves és mulattató, megnevelteti mind a gyermeket, mind a felnőttest.

Még vagy tizenöt mese van a kötetben, egytől-egyig kitűnő írás, és zavarba jövünk, ha a legkülönbet kell közülük kiválasztani. A Szent Mihály lova, Az ócskavasas-udvar, A szemtelen léggömb, A rádió szel-

leme, A villanyrendőr, a ma gondolatvilágából fakadtak és bizonyára közelebb állanak a ma gyermekéhez magvas mondanivalójukkal, amely fantáziájukat is foglalkoztatni tudja, mint az eltorzított folklóre-hagyományok tündérvilága, amelyben a legnagyobb gyerek is kételkedik már.

Az illusztrációkkal, amelyekkel Lányi Imre látta el a meséket, éppen mivel kételkedtünk abban, hogy ki tudják elégiteni a gyermekolvasókat, néhány kísérletet tettünk és ezek csak megerősítettek abban a meggyőződésünkben, hogy a gyerek, ha maga rajzol magának holmi csirke-lábú embereket, vagy hasonlót, képzeletével felhúsolja, kiszínezi az alaktalanságokat arra az alkalomra, amíg szüksége van rájuk (később már nem nagyon ragaszkodik hozzájuk), de ha mástól, felnőttől kap «képet», akkor attól azt kívánja, hogy teljesen kitöltse vágyait és nem elégszik meg olyan rajzzal, amelyet — hite szerint — ő maga is tud csinálni. Már pedig ezek a primitívsegre törekvő rajzok ilyenek és így egyáltalán nem alkalmasak arra, hogy a gyerek fantáziáját megindítsák, táplálják, vagy éppen kielégítsék. *M. Gy.*

Aldous Huxley: Szép új világ.
Fordította: Szinnai Tivadar. Pantheon-kiadás.

A gépiessé váló, agyoncivilizálódó társadalom szatírja Huxley regénye. Nevető félelemmel gúnyolja azt a megszabott, szűk keretek között mozgó társadalmi formát, melyet képzelete a messze jövőbe helyez, de mintha fenyegetően közelinek érezne. Valami kifelévágás él Huxley sorai között a jelenből, a féléletes, álkultúrás mából, de ugyanakkor félti a történelmi műveltséget s az élet nyers szépségeit attól az életformától, melyben eleve hiányzik az élet teljessége. Attól a társadalomtól, melyben megszűnik az em-

ber egyéni érték lenni, a gép fogaskereke módjára, csinált szükségszerűségében függ össze minden mozdulata a társadalom egészével. Huxley regényteremtő fantáziája merészebb, mint Fourier szociológiai elgondolása. Képelete megteremti a legszociálisabb emberfajtát, mely silányabb Madách falanszterfiguráinál; a *Szép új világ* embereit gyárban állítják elő, olyannak, amilyenek a társadalom épülete kívánja. Művészet, kultúra felesleges. Az érzelem ellensége a civilizációnak. Önálló, gondolkodó koponyákra nincs szükség. A haladás, az újítás már nem cél. A társadalom megtalálja stabilitását. A *Szép új világ* vezetőinek egyetlen törekvésük lehet most már: az emberi életközösség nyugodt állandóságát fenntartani. De hisz társadalmi újítók, művészek, önálló gondolkodók csak sajnálatos gyári tévedés következtében jöhetnek a világra. Mégis minden ember boldog a *Szép új világ*-ban, hisz a gyári nevelés *hipnopedagógiai készüléke* parancsszóval belebeszéli már gyermekkori álmaikba: *társadalmunkban mindenki boldog*, ezerszer ismételve. A gyári nevelés pedig nem téveszti hatását!

Nagyon tévedne, aki a kultúrfájdalom hangját várná Huxley regényétől. Ha ezt kapnánk, aligha volna ilyen tökéletes a regény, de semmi esetre sem lenne ennyire pregnánsan angol. Huxley stílusa nem a kultúrfájdalomé, mégcsak nem is a dikciós gúnyé, hanem a mulattató, gátlás nélküli humoré. Huxley humorral ábrázol, mosolyogva gúnyol, kacagásba rejti legmélyebb kultúrfájdalmát: a humor számára a legmélyebb szatíra. Egy-egy fejezet olvasásakor szinte az az érzésünk támad, hogy öncélú játékoság az egész regény, de játékoságában is jóval több mindenről megfélemezhető nevetésnél. Hisz ennyire emberien mély mondanivalóról azzal a tiszta humorral írni, ami

Huxleynak sajátja, maga a legszörnyűbb komolyanvevés.

Huxley a vérbeli epikus fölényével fantasztikus témáját valósággal a realitás érzetével tölti meg. Alakjai annyira élők, mintha nem is a képzelet állította volna őket a késő jövőbe. Mintha közöttünk mozgó emberek lennének. Ha élénk szemmel figyeljük a *Szép új világ* cselekményét, könnyen észrevehetjük, hogy vannak regényének célzásai, melyek nem is az eljövendő világ társadalmának — legalább is nemcsak annak — szólnak, hanem a mának. De Huxley van annyira nagy író, hogy ezeket a célzásokat is örökérvényűvé tegye, mint minden olyan művész, aki a pusztán aktualitás félművészetén felül tud emelkedni.

Huxley munkája az új angol regényirodalomnak abba az új felvirágzásába tartozik, melyet sokan ugyan még formakísérletnek vélnek, de ha kísérlet is, olyan kísérlet, melynek már klasszikusai vannak. A *Szép új világ* szerzője egyik vezéregyénisége ennek a törekvésnek, mely napról-napra világosabban látszik: egy új európai stílus kezdetét jelzi.

Tolnai Gábor.

Magyar Könyvbarátok Diariuma Pro Juventute — száma.

Karácsony előtt, de általában mindig nagy probléma a szülőknél, milyen könyvvel ajándékozzák meg gyermekeiket úgy, hogy az szórakoztató, tanulságos és ugyanakkor legalább közvetve, pedagógiai értékű legyen. A Magyar Könyvbarátok most legutóbbi Diariumával segítségükre kíván lenni, amikor a világ-irodalom száz, ma már jórészt örökértékű, ifjúsági munkáját behatóan ismerteti és nemcsak tárgyukat, de célzatukat is közli. Ugyancsak adja a felsorolt művek íróinak legfontosabb életrajzi adatait. Voinovich Géza az ifjúsági irodalomról ad a

szülők és a nevelők számára néhány finoman meglátott és megfogalmazott gondolatot, amit teljessé tesz Tallózás címen szellemiségünk mai vezető egyéniségeinek nyilatkozata gyermekkori könyvélményeiről.

Örülünk e szép kiállítású Diariumnak és annak, hogy ezentúl rövidebb időközökben folyóiratszerűen jelenik meg, mert szükségét éreztük az egészséges kömvpolitika szempontjait figyelemmel kísérő, némileg népszerűsítő könyvészeti szemlének. Az ügyes szerkesztés Ujváry Lajos munkája.

Horváth Richárd: Életépítés. Elvek — gondolatok.

Egy finom kultúrájú, rendkívül gazdag érzékenységű író összegyűjtött írásait jelenti a fent jelzett könyvcím. A kötet csupa finom eszmélkedés, költőileg hangolt reflexiók szárnyaló sora. Mindaz, ami az élet mai szenvedő és bomlott hullámverésében gondolatot és mély emberi részvétet ébreszthet egy magasabb szempontokra emelkedő és innen mindent harmonizálni kívánó lélekben, az együtt van ezekben az írásokban. Ilyen távlatba beállítva a kötetet, valami nagyon vonzó lelki egyéniséget találunk benne, amely végső elemzésben a keresztény idealizmus világnézetében adja a maga derűs szintézisét.

A könyvnek nemcsak a hangja megfogó, nemcsak változatos és friss témalátása új, hanem külön szépsége, választékos íráskészsége is. Az írón látszik, hogy abból az új nemzedékből való, amely a lelkiség finomabb világát szolgáló irodalmi munkásságban esztétikai igényre is gondos ízléssel törekszik. Széles irodalmi műveltsége, tudatosáa nevelt stílusa, színesen ábrázoló képzelete szerencsésen segítik ahhoz, hogy eszmélkedéseiben forma és tartalom termékenyesen segítsék és hatásosan illusztrálják egymást.

dt.